

Rozhovor s filmárom Johnom Grabowska

Jemez – krásny ostrov v oblakoch, dramaticky skúšaný klímou

Americký filmár, dokumentarista John Grabowska sa narodil vo Wisconsin. Vyrastal však na vetrom ošľahaných pláňach Južnej Dakoty. Žili na okraji mesta, pri dome potok, za domom polia... Trávil tam celé dni, v lete aj v zime...

S Johnovou tvorbou sme sa zoznámili na Envirofilme v roku 2008. Súťažil vtedy s filmom *Stuha v piesku* (Ribbon Of Sand), ktorý zaviedol divákov nielen do známeho strediska Outer Banks v Severnej Karolíne, ale aj ďalej, na juh od Ocracoke Inlet, kde

vystupuje žiarivý pruh piesku, dlhý šesťdesiat míľ. Tu nie sú cesty, mosty ani hotely. Iba divoké pláže mysu Lookout, jedného z posledných prírodných ostrovov tohto typu na svete. Film dostal Cenu predsedu Banskobystrického kraja – za pokornú správu o divých plážach v zabudnutom kúte Severnej Karolíny... Tento rok John Grabowska predstaví na Envirofilme *Ostrov v oblakoch* (Sky Island). Tento ostrov, to je vlastne sopečné pohorie Jemez. Nachádza sa uprostred púšte, divokej a drsnej krajiny v

severnej časti Nového Mexika. Čarovný kút Zeme. Zmena klímy však aj tu spôsobuje dramatické zmeny... Vo filme účinkuje nositeľ Pulitzerovej ceny N. Scott Momaday a známa oscarová americká herečka Meryl Streep.

Film Sky Island ukazuje krásy Nového Mexika a pohoria Jemez a zároveň apeluje na dramatické zmeny klímy, ktoré menia ráz krajiny... Čím je vám tento kúsok Zeme blízky?

Krajina púšte Southwest na juhozápade Spojených štátov amerických ma fascinovala už ako dieťa. Vyprahnuté, suché územia ma vždy priťahovali. Nové Mexiko je jednoducho prekrásnym miestom, kde sa zalesnené hory týčia nad púšťou, čo je skutočne očarujúce. Krajina v sebe ukrýva množstvo prekvapení. Žiarivé červené skaly na útesoch s úzkymi kaňonmi a roklinami, ktoré vytvorila valiaca sa voda. Nájdete tam aj vysoké púštne náhorné plošiny a planiny obývané iba rastlinami a zvieratami, ktoré sú domyselne prispôbené životu v tomto prostredí. Okrem toho aj vysokohorské územia, vlhké od roztopeného snehu, pokryté tmavozelenými borovicovými, smrekovými a jedľovými lesmi. Rovnako ako samotná krajina ma fascinujú aj tri kultúry na území Nového Mexika, kde sa hispánska a anglická tradícia spája s kultúrou amerických Indiánov. Všetci majú s krajinou vytvorené silné puto. Táto krajina a jej ľudia už oddávna priťahujú umelcov, spisovateľov a filmárov. Ansel Adams v tejto oblasti nafotil známe statické fotografie, D. H. Lawrence tam žil a písal a Georgia O'Keeffe namalovala nespočetne mnoho umeleckých prác inšpirovaných jej milovanou krajinou, severným Novým Mexikom, hlavne regiónom Jemez... Viac ako dvadsaťpäť rokov som cestoval do Nového Mexika. So svojou manželkou som tu strávil väčšinu našich medových týždňov, pod stanom, v horách Sangre de Cristo Mountains nad mestom Santa Fe. *Ostrov v oblakoch* je tretím filmom, ktorý som nakrútil v Novom Mexiku. Dych mi vyrážali najmä zmeny, spôsobené náhlými zmenami klímy. Lesy Pinyon-juniper woodlands často zobrazovala Georgia O'Keeffe. Dnes v nich už nenájdeme takmer žiadnu borovicu sladkú (*pinus enduli*), ktorá je dôležitou súčasťou lesa. Stromy rastú pomaly, no o to rýchlejšie sa strácajú. Keď táto borovica odumrie, ostane stáť na mieste ako obrovská slanosť (typický symbol západnej americkej púšte), ale to iba dovtedy, kým nepríde vietor a... odumreté konáre sa zosypú na kopu. Pre niekoho, kto Nové Mexiko pozná ako ja, je to hrozný pohľad. Týmto filmom som chcel ukázať krásy tejto krajiny, aj to, prečo ju tak veľmi milujem a zároveň som chcel poukázať na smutnú skutočnosť ako na ňu dramaticky vplyvajú náhle zmeny klímy.

Povedzte nám niečo o pohorí Jemez...

Pri pohľade z vesmíru vyzerá pohorie Jemez ako tmavozelený, takmer dokonalý kruh s malým svetlým kruhom uprostred. V skutočnosti ide o pozostatky gigantickej sopky, ktorá vybuchla pred 1,2 miliónmi rokov. Celé pohorie Jemez je vulkanického pôvodu. Úbočia pohoria vytvárajú obrovskú planinu Pajarito Plateau, vytvorenú z hrubých vrstiev usadeného sopečného popola. Roztopený sneh z vrcholcov vytvoril v týchto usadeninách, kaňony, ale len niekoľkými z nich preteká voda po celý rok. Preto táto drsná, divoká oblasť odrádza turistov. Musia si so sebou nosiť pitnú vodu a teploty v púšti môžu klesnúť až na mínus 41 stupňov Celzia. Vyhýšenie sa rázne mení, z 1 500 metrov na začiatku pohoria cez rieku Rio Grande, až na viac ako tritisíc metrov na vrchole. Začiatkom 20. storočia sa biológovia v tomto púštnom regióne zaoberali skúmaním biómov a zistili, že vzostupný terén s klesajúcimi teplotami a zvýšenou vlhkosťou vytvára v pohorí pásma

Foto: Hilary Grabowska

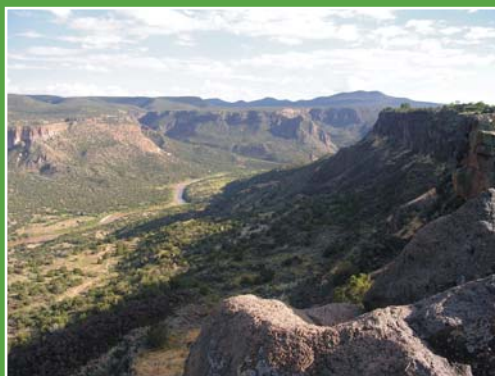
Sky Island – Ostrov v oblakoch. Erupcia obrovskej sopky vytvorila toto pohorie pred miliónom rokov

rastlinných spoločenstiev. Ako postupovali vyššie a vyššie, vyzeralo to ako keby začali v Mexiku a skončili v Kanade. Pretože v každom pásme sa vyskytujú nielen úplne odlišné rastliny, ale aj zvieratá. Na vrchole pohoria sa nachádza neskutočná trávnatá dolina, tzv. kaldera. Ide o kotlovitý kráter spiacej sopky. V porovnaní s drsnou a odmietavou púšťou, je kaldera bujná a plná života. Nájdete tu meandre bystrín plné pstruhov, ktoré vedú cez lúky, mnohé losy prechádzajúce po pastvinách, medvede a bobry a desiatky druhov vtákov, pre ktorých je táto dolina na vrchole pohoria domovom.

Súťažný film Envirofilmu 2011

Ostrov v oblakoch (USA), režisér: John Grabowska

V severnej časti Nového Mexika, uprostred púšte, divokej, drsnej krajiny, vyrastá sopečné pohorie Jemez Mountains, ktoré je oddelené od ostatných pohorí. Tento, tzv. Ostrov v oblakoch, je obklopený púšťou. Ostrov v oblakoch dotvára okúzľujúcu krajinu a miesto pre ľudí uprostred tohto pohoria. Zmeny klímy spôsobujú dramatické striedanie púšte a vysokohorského ekosystému. Vo filme účinkuje známa americká herečka Meryl Streep a nositeľ Pulitzerovej ceny N. Scott Momaday.

Kde a ako ste sa zoznámili s profesorom Momadayom, ktorý účinkuje vo filme?

S prácou pána Momadaya dom sa zoznámil počas štúdiá na univerzite v mojej rodnej Južnej Dakote, kde značnú časť obyvateľstva tvoria americkí Indiáni. Pri nakrúcaní predchádzajúceho filmu *Pamätaná zem*, tiež v Novom Mexiku, som s ním nadviazal kontakt. Požiadal som ho vtedy o povolenie používať názov filmu *Pamätaná zem*, ktorý má aj jedna z jeho kníh. Odvtedy sa poznáme a dnes už sme dobrými priateľmi. Takže film *Ostrov v oblakoch* je druhým filmom, na ktorom sme pracovali spolu. Profesor N. Scott Momaday je spisovateľ, umelec, vedec a básnik. Považujeme ho za krstného otca literatúry pôvodných obyvateľov Ameriky, tzv. Native Americans, keďže mu ako prvému americkému Indiánovi udelili

Foto: Sally King

V najvyšších výškach západnej časti pohoria sa udomácnil americký pika, ktorému vyhovuje vlhké leto a chladnejšie podnebie. V dôsledku zmeny klímy vedci monitorujú týchto obyvateľov Jemez, pretože pika sú veľmi citlivé na vyššie teploty

sme zo zástrčiek všetky elektrické spotrebiče, dokonca aj klimatizáciu, len aby sme dosiahli pôvodné, akusticky dokonale tiché prostredie pre nakrúcanie.

Nie prvý raz ste k spolupráci na filme prizvali aj skvelú americkú herečku Meryl Streepovú

Áno, toto bola moja druhá spolupráca s Meryl. Predtým prepožičala svoj hlas ochranárke životného prostredia Rachel Carson vo filme *Stuha v piesku*. Meryl je tak neskutočne talentovaná a inteligentná žena, preto som nikdy neváhal nad tým, komu zverím tento ženský hlas. Chcel som spolupracovať s Momadayom, ktorý predstavuje dušu filmu *Ostrov v oblakoch*, pretože je mudrcom, hlasom poézie a morálky. V rozprávaní som sa snažil odzrkadliť celkovú ideu duality puebla Indiánov. Momaday má taký hlboký hlas... a jemný hlas Meryl ho tak prekrásne doplní! Meryl patrí k zaniieteným a veľkorysým ochrancom životného prostredia a je angažovanou aktivistkou v environmentálnom hnutí. O filme povedala: „Naše zdravie závisí od zdravia životného prostredia. Ochrana národných parkov a nedotknutých území je skúškou dlhodobého premýšľania o udržateľnosti stavu našej planéty, čo sa priamo týka každého z nás. Dúfam, že divákov inšpiruje nálada a spôsob, akým je film *Ostrov v oblakoch* nakrútený. Za seba môžem povedať, že ma inšpiroval, a preto som chcela byť jeho súčasťou.“

Scott a Meryl nesporne obohatili film a zvýšili jeho emociálnu silu. Ako sa vám s nimi spolupracovalo?

Keď som zavolał Scottovi s ponukou prerozprávať film o pohorí Jemez, odpovedal: „Aký úžasný nápad! Veľmi rád sa na to dám, ale pod jednou podmienkou, a to, že ma predstaví Meryl Streepovej, do ktorej som už roky zamilovaný...“ Meryl to veľmi potešilo. Momadayov osobný vzťah k pohorí Jemez je citiť z každej vety. Meryl síce nikdy nebola v Novom Mexiku, ale je taká vynikajúca umelkyňa a profesionálka, že som ju takmer vôbec nemusel usmerňovať. Dokonca mi na každý riadok zo scenára poskytla tri až štyri možnosti prevedenia. Bez problémov striedala dôraz s emóciami.

Na ktoré okamihy z nakrúcania určite nikdy nezabudnete?

Mám dcéry v tínedžerskom veku. V tom čase boli už dosť veľké na to, aby sa mohli podieľať na nakrúcaní. Keďže trvalo viac ako štyri roky, mohol som svoju staršiu dcéru zobrať so sebou, keď mala trinásť rokov. Hillary spoznala neľahkú stránku okúzľujúceho

prestížnu Pulitzerovu cenu za literatúru. Scott bol ten pravý človek pre môj film, keďže ako chlapec žil v Jemez Pueblo a až donedávna bolo pohorie Jemez jeho domovom. Má 77 rokov a trápia ho zdravotné problémy, ktoré mu nedovoľujú chodiť. Preto sme sa rozhodli, že jeho rozprávanie nakrútime radšej u neho doma než v štúdiu. Zabával sa na tom, ako sme chodili hore dolu po celom dome a vypínali

Foto: Sally King

Frijoles kaňon. Medzi riekou a vrcholmi je planina Pajarito. Zostali tu stopy po posvätnom pueble Indiánov...

filmovania. Nosila ťažký statív a niekoľko filmových zásobníkov po horských cestičkách, niekoľko míľ vo výške tisíc metrov nad morom. Taktiež urobila niekoľko fotografií k filmu v teréne počas nakrúcania. O dva roky neskôr, keď aj moja mladšia dcéra už mala trinásť rokov, som aj ju zobral so sebou, aby sa naučila nahrávať zvuk. Oriech kaňonový a jeho jasné, postupne sa strácajúce vtáčie volanie, ktoré počujete vo filme, nahrála moja dcéra Sierra. Bolo pre mňa, ako otca, veľkým potešením učiť svoje dcéry, aké je životné prostredie dôležité. Zároveň som sa s nimi mohol podeliť aj o svoje umelecké predstavy. Obe sú hrdé na to, že sa podieľali na tvorbe filmu a ja som nesmierne hrdý na ne...

Anna Gudžová

BRATISLAVSKÁ PAPIERENSKÁ SPOLOČNOSŤ Envirofilm – šetrný k životnému prostrediu

revive
a new age in recycled paper

Envirofilm
2011 je prvým ekologicky zameraným festivalom na Slovensku, ktorý pri tlači propagačných materiálov (plagáty, letáky, katalógy...) použil recyklovaný papier (revive 50).

Pri tlači katalógu to predstavuje hodnoty: obálka – revive 50, gloss, 250 g/m², vnútro – revive 50, silk, 115 g/m². Aj keď náklad katalógu nie je vysoký (500 ks), zníženie dosahu na životné prostredie sa prejavilo aj pri tomto počte výtlačkov. Použitím recyklovaného papiera revive 50 namiesto papiera z nerecyklovanej celulózy sa znížil dosah na životné prostredie o tieto hodnoty: 71 kg odpadu, 23 kg CO₂ skleníkových plynov, 1 724 litrov vody, 167 kWh elektrickej energie, 111 kg dreva.

Ďalšou novinkou je použitie FSC certifikovaného papiera. Aj v tomto je Envirofilm prvým festivalom s tematikou životného prostredia na Slovensku, ktorý tlačí svoje propagačné materiály na FSC certifikovanom papieri.

Túto myšlienku chcu organizátori festivalu Envirofilm rozvíjať aj ďalej a veria, že s podporou partnera festivalu, Bratislavskej papierenskej spoločnosti, spol. s r. o., ktorá dodala papier revive 50 na festivalové tlačoviny, sa im to podarí. Papier revive 50 je 100 % recyklovateľný produkt.

